

TURYSTYKA I REKREACJA NA OBSZARACH PRZYRODNICZO CENNYCH NA PRZYKŁADZIE PARKU KRAJOBRAZOWEGO GÓRY OPAWSKIE

Daniel Puciato

Streszczenie

Obecnie coraz więcej osób zaczyna doceniać możliwość czynnego spędzania wolnego czasu w otoczeniu ciszy i wyjątkowych walorów przyrodniczych. Możliwość taką dają turystom obszary chronione a szczególnie parki krajobrazowe. Artykuł ma charakter prezentacyjny a jego celem jest ukazanie możliwości uprawiania turystyki i rekreacji na terenie Parku Krajobrazowego Góry Opawskie (PKGO). W ostatnich latach coraz ważniejszą rolę w rozwoju tego obszaru odgrywa turystyka i rekreacja. Obecnie funkcjonuje tu 50 obiektów noclegowych, dysponujących 2 330 miejscami. Obok turystyki wypoczynkowej, konferencyjnej i uzdrowskiej, niezwykle dynamicznie rozwija się też turystyka wiejska. Zlokalizowanych jest tutaj również kilka atrakcyjnych obiektów rekreacyjnych. Współpraca lokalnego samorządu, pracowników Parku oraz mieszkańców przyczyniła się do opracowania i sukcesywnej implementacji dokumentu strategicznego, dotyczącego rozwoju turystyki na tym terenie. Tylko takie zintegrowane działania pozwolą na pokonanie barier i przyznania się do uzyskania wielu korzyści.

Słowa kluczowe: turystyka, rekreacja, obszary chronione, Góry Opawskie

TOURISM AND RECREATION IN VALUABLE NATURAL AREAS EXAMPLED BY THE NATURAL LANDSCAPE PARK OF THE OPAWSKIE MOUNTAINS

Abstract

Today many people begin to appreciate the possibility of active leisure time in quiet surroundings of exceptional natural values. This opportunity is available to tourists in protected areas, in particular natural landscape parks. This article presents opportunities for tourism and recreation in the Natural Landscape Park of the Opawskie (PKGO). Recently, tourism and recreation has grown in importance in respect of development of this area. Today, there are 50 accommodation facilities offering 2 330 beds in the region. Rural tourism is another, beside leisure, conference and spa tourism, dynamically developing branch of industry. There are also a few attractive recreation facilities located here. The cooperation of the local government, employees of the Park and inhabitants of the area has contributed to preparation and successive implementation of the strategic document concerning tourism development in this region. Only such integrated actions will enable to overcome any obstacles and contribute to many benefits.

Keywords: tourism, recreation, protected areas, Opawskie Mountains.

Wstęp

W ostatnim czasie zaobserwować można zwiększone zainteresowanie czynnym odpoczynkiem na terenach obszarów chronionych. Spowodowane jest to chęcią powrotu ludzi do „natury”, któ-

rzy na co dzień pracują często w „sztucznym” miejskim otoczeniu, oraz zmianami stylu życia, przejawiającymi się dużą troską o zdrowie oraz sprawność i wydolność fizyczną. Coraz więcej osób zaczyna doceniać możliwość czynnego spędzania wolnego czasu w otoczeniu ciszy i wyjątkowych walorów przyrodniczych. Możliwość taką dają turystom obszary chronione a szczególnie parki krajobrazowe.

Artykuł ma charakter prezentacyjny a jego celem jest ukazanie możliwości uprawiania turystyki i rekreacji na terenie Parku Krajobrazowego Góry Opawskie.

Obszary przyrodniczo cenne jako miejsca recepcji turystycznej

Działalność turystyczna na obszarach chronionych odgrywa szczególnie ważną rolę w łagodzeniu dysfunkcji aglomeracji miejskich. Równocześnie w związku z powiększaniem tych obszarów, które stanowią dziś około 31% powierzchni kraju, oraz licznych ograniczeń prawnych uniemożliwiających tradycyjne gospodarowanie na tych terenach, kreowanie funkcji turystycznej i rekreacyjnej jest tutaj jednym z filarów rozwoju (Krajewski i Świątkowska 2008).

Dobrzańska (2003) określa obszar przyrodniczo cenny za pomocą dwóch komplementarnych względem siebie definicji. W myśl pierwszej jest to obszar łądu lub morza o wysokiej różnorodności biologicznej a także związanych z nimi zasobów naturalnych i kulturowych, użytkowanych w sposób zapewniający ochronę owej bioróżnorodności. Druga definicja mówi o tym że jest to obszar którego różnorodność biologiczna stanowi lub może stanowić dominujący, istotny czynnik działalności gospodarczej lub w istotny sposób ogranicza konwencjonalne sposoby gospodarowania. Za obszary przyrodniczo cenne należy z pewnością uznać obszary chronione, tj. parki narodowe, parki krajobrazowe, rezerваты przyrody oraz obszary chronionego krajobrazu. Są również obszary przyrodniczo cenne, które nie są jeszcze objęte ochroną (Szczepanowski 2007).

Bardzo korzystną, z punktu widzenia turystyki i rekreacji, formą ochrony przyrody jest park krajobrazowy. Jest to „obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe, a celem jego utworzenia jest zachowanie, popularyzacja i upowszechnianie tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Grunty rolne, leśne i inne nieruchomości znajdujące się w granicach parku pozostawia się w gospodarczym wykorzystaniu. Wokół parku można utworzyć otulinę” (Dobrzańska i in. 2008). Rygory parku pozwalają zatem utrzymać rodzaje użytkowania terenu sprzed jego ustanowienia. Właściwe zagospodarowanie parku może przyczynić się do wszechstronnego rozwoju turystyki i rekreacji na jego terenie. Preferowane są tutaj turystyka krajoznawcza i kwalifikowana, wypoczynek pobytowy, lecznictwo uzdrowiskowe, ekoturystyka, agroturystyka oraz turystyka codzienna i świąteczna. Turyści uprawiając powyższe formy turystyki mogą doświadczyć wielu doznań natury duchowej i estetycznej związanych z obserwacją unikatowych gatunków roślin i zwierząt. Czyste powietrze, obecność substancji leczniczych oraz dostęp do wysokiej jakości żywności może się również przyczynić do poprawy stanu zdrowia odwiedzających. Ogromna łatwość z jaką można zaburzyć równowagę ekologiczną na tych terenach powoduje jednak, że poziom ruchu turystycznego i ingerencji człowieka w przyrodę muszą tu być ograniczone. Należy zatem prowadzić stały monitoring środowiskowy, m.in. w oparciu o wskaźniki chłonności i pojemności turystycznej (Szczepanowski 2005).

Charakterystyka Parku Krajobrazowego Góry Opawskie

Góry Opawskie są najbardziej wysuniętą na wschód częścią polskich Sudetów. Pod względem administracyjnym polska część Gór Opawskich należy do województwa opolskiego. Najbardziej

atrakcyjne turystycznie rejonu to: Biskupia Kopa (890 m n.p.m.) oraz Góra Parkowa (543 m n.p.m.). U podnóża Biskupiej Kopy w dolinie Złotego Potoku leżą dwie najchętniej odwiedzane miejscowości wypoczynkowe Jarnołtówek i Pokrzywna. Najważniejszymi miastami tego rejonu są Głuchołazy oraz Prudnik (Woś 2008a).

Wyjątkowe walory krajobrazowe, specyficzna budowa geologiczna oraz bogactwo flory i fauny, spowodowały iż większość obszaru Gór Opawskich została objęta ochroną w postaci utworzonego w roku 1988 Parku Krajobrazowego Góry Opawskie. Zajmuje on powierzchnię 4 903 ha i ma charakter górski i leśny. Dominującymi formami rzeźby terenu są połogie górskie masywy ze skałkami i urwiskami oraz głęboko wcięte doliny górskich potoków. Największą rzeką przepływającą przez jego obszar jest Biała Głuchołaska (Badora i Koziarski 2008). W parku są również zlokalizowane cztery jeziora powstałe w wyrobiskach dawnych kamieniołomów pod szczytami: Olszanka, Kobylnica i Młyńska Góra. Stopień pokrycia lasem PKGO wynosi 60%. Występują tu dwa piętra roślinne – pogórze i regiel dolny. Oba piętra to podgórskie i górskie lasy liściaste. W piętrze pogórze na niewielkich powierzchniach spotkać można grąd środkowoeuropejski i kwaśną dąbrówkę, natomiast w piętrze regła dolnego występują: kwaśna buczyna, żyzna buczyna sudecka oraz lasy higrofilne – olsy i łęgi.

Na obszarze parku występuje bardzo duża różnorodność gatunkowa roślin i zwierząt. Jest tu 38 gatunków roślin rzadkich oraz 23 prawnie chronionych. O górskim charakterze obszaru świadczy obecność dużej liczby zwierząt kręgowych i bezkręgowych. Najciekawsze z nich to muflony, danielce i popielnice. Wśród ssaków na uwagę zasługują rzadkie gatunki nietoperzy, m.in.: nocka dużego, podkowca małego, borowca wielkiego czy gacka wielkouchego. Awifauna składa się ze 120 gatunków ptaków z czego najcenniejsze są: bociany czarne, pluszczki, orliki krzykliwe, muchołówki małe, puchacze oraz derkacze. Na terenie parku występuje 15 gatunków płazów, m.in.: salamandra plamista, traszka zwyczajna, górską i grzebieniastą oraz kumak górski i nizinny a także 6 gatunków gadów: jaszczurka zwinka i żyworodka, padalec zwyczajny, zaskroniec, gniewosz plamisty i żmija zygzakowata. W rzekach i zbiornikach wodnych żyje 20 gatunków ryb, m.in.: pstrągi potokowe, miętusy i lipnie, piekielnice.

W granicach parku znajduje się 7 zarejestrowanych pomników przyrody ożywionej, w tym: lipy drobnolistne, topole białe, dęby szypułkowe i daglezyja zielona. Na powierzchniach leśnych proponowanych do ochrony rezerwatowej zarejestrowano 12 drzew o cechach pomników przyrody, poza rezerwatami zaś 24 drzewa. Wyróżniono również kilka pomników przyrody nieożywionej ważnych dla dokumentowania budowy i zdarzeń geologicznych oraz celów dydaktyczno-poznawczych (Strategia Rozwoju Turystyki w Gminie Głuchołazy 2004).

Góry Opawskie charakteryzują się również wysokimi walorami kulturowymi. Najcenniejsze zabytki tu występujące to: pozostałości po zlokalizowanych na tym obszarze kopalniach złota w postaci pozostałości szymbów, hałd, płuczek i sztolni, zabudowania klasztorne oraz ruiny zamku średniowiecznego na Klasztornej Górze, zabytkowa zabudowa uzdrowskowa Głuchołaz, grodzisko na Długocie w Lesie Prudnickim oraz parki podworskie w Jarnołtówku i Trzebini (Strategia Rozwoju Turystyki w Gminie Głuchołazy 2004).

Turystyka i rekreacja w Parku Krajobrazowym Góry Opawskie

Atrakcyjność turystyczną każdego obszaru determinują w sposób komplementarny trzy główne składowe: walory turystyczne (naturalne oraz te, do których wytworzenia przyczynił się człowiek), dostępność komunikacyjna oraz stan zagospodarowania turystycznego (infrastruktura turystyczna i paraturystyczna). Rozwój turystyki oraz kreowanie funkcji turystycznych na danym terenie zależy

przede wszystkim od występowania walorów turystycznych, których na terenie parku nie brakuje. Dopiero w oparciu o te zasoby podmioty zarządzające gminą czy regionem, mogą wpływać na atrakcyjność turystyczną poprzez modernizacje już istniejącej oraz budowę nowej infrastruktury.

Na analizowanym obszarze znajduje się 49 czynnych obiektów bazy noclegowej. Zlokalizowane są one w Głuchołazach, Pokrzywniej, Jarnońtówku, Starym Lesie oraz Konradowie. Według danych z 2007 r. ilość miejsc noclegowych wynosiła 2 330 (Woś 2008b). Tylko dwa z powyższych obiektów zostały zaszeregowane w kategorii „obiekt hotelarski”, są to Ośrodek Wypoczynkowo-Rehabilitacyjny Potok w Jarnońtówku jako pensjonat 3 gwiazdkowy oraz Schronisko Młodzieżowe w Głuchołazach. Pozostałe to „inne obiekty świadczące usługi hotelarskie”.

Jedną z ważniejszych funkcji rejonu Gór Opawskich jest funkcja uzdrowskowa. Znajduje się tu zatem niezłe rozwinięta baza obiektów o charakterze leczniczo-wypoczynkowym. Obecnie zlokalizowanych jest tu 5 ośrodków, które obok usług hotelowych, posiadają zaplecze lecznicze w zakresie fizjoterapii i odnowy biologicznej. Posiadają one łącznie 530 miejsc o wysokim standardzie i mogą stanowić bazę dla intensywnie rozwijającej się turystyki uzdrowskowej czy zdrowotnej. Oferta sporej grupy obiektów ukierunkowana jest na potrzeby turystyki konferencyjnej lub młodzieżowej. W rejonie Biskupiej Kopy zaobserwować można również dynamiczny rozwój turystyki wiejskiej. Działają tu bowiem 21 gospodarstw wiejskich oferujących noclegi i wyżywienie dla turystów.

W rejonie Gór Opawskich jedną z barier rozwoju turystyki może być baza gastronomiczna. Wprawdzie na terenie Głuchołaz występują różnorodne obiekty gastronomiczne, jednak już w najbardziej atrakcyjnej okolicy Biskupiej Kopy występuje wyraźny deficyt tego rodzaju obiektów. Większość turystów zmuszona jest korzystać z zakładów gastronomicznych zlokalizowanych w Czechach, które są niezwykle atrakcyjne nie tylko za sprawą urozmaiconej oferty ale również z powodu bardzo korzystnych cen.

Duże znaczenie dla jakości oferowanego produktu turystycznego mają zlokalizowane tu obiekty i urządzenia rekreacyjne. Najważniejszymi obiektami zagospodarowania rekreacyjnego są: kąpielisko w Pokrzywniej, kryta pływalnia w ośrodku wypoczynkowym „Ziemowit”, odkryte baseny w ośrodkach „Drogowiec” i „Zew” w Pokrzywniej oraz „Banderoza” w Głuchołazach. Znajduje się tu również orczykowy wyciąg narciarski o długości 300 m w Jarnońtówku, korty tenisowe, hala sportowa, oraz miejski stadion sportowy. W parku usytuowane są ścieżki przyrodniczo-dydaktyczne, oznakowane trasy rowerowe, 20 km szlak kajakowy – Biała Głuchołaska oraz piesze szlaki turystyczne. Najdłuższy z nich (37 km) jest szlak czerwony, który umożliwia poznanie najciekawszych atrakcji Gór Opawskich. Biegnie z Głuchołaz przez Przednią, Średnią i Tylną Kopę, Skowronków, Jarnońtówek, Biskupią Kopę, Srebrną Górę, Zamkową Górę, Pokrzywną, Nową Wieś, Dębowiec do Prudnika (Strategia Rozwoju Turystyki w Gminie Głuchołazy 2004).

W 1998 r. w ramach współpracy transgranicznej podpisany został projekt pn. „Centrum Informacji Turystycznej Miast Przygranicznych Głuchołazy-Złate Hory”, zakładający uruchomienie biur informacji turystycznej w obu miastach. Pokłosiem tej umowy jest Centrum Informacji Turystycznej w Głuchołazach, prowadzące szeroką działalność informacyjną, promocyjną, publikacyjną oraz szkoleniową. W rejonie Gór Opawskich działają też organizacje społeczne, których główną domeną działalności jest turystyka a mianowicie: Stowarzyszenie Biskupia Kopa skupiająca przedsiębiorców turystycznych oraz miłośników regionu oraz Grupa Partnerska „Góry Opawskie – kraina zdrowia i uśmiechu” zrzeszająca przedsiębiorców turystycznych z Głuchołaz, Pokrzywniej i Jarnońtówka. Obie organizacje aktywnie współpracują z władzami PKGO oraz z samorządem lokalnym. Współpraca ta zaowocowała opracowaniem i wdrażaniem „Studium Rozwoju Turystyki Rekreacyjnej w Rejonie Kopy Biskupiej” oraz próbą wspólnego rozwiązywania problemów do-

tyczących rozwoju turystyki na tym obszarze. Najważniejszymi z nich są lokalizacje wyciągu narciarskiego oraz tras do narciarstwa biegowego wraz z budową infrastruktury umożliwiającej ich wykorzystanie.

Podsumowanie

Rozwój turystyki na danym terenie wywołuje określone konsekwencje zarówno o charakterze pozytywnym, jak i negatywnym. W odniesieniu do obszarów przyrodniczo cennych należy pamiętać szczególnie o tym iż okresowe, duże natężenie ruchu turystycznego może przyczynić się do postępującej degradacji środowiska przyrodniczego. Wywołuje to nie tylko ogromne koszty ekologiczne ale i społeczno-ekonomiczne w postaci ograniczenia atrakcyjności turystycznej i zmniejszenia popytu turystycznego. Wyjątkowe walory naturalne występujące na obszarze PKGO, przyczynić się mogą do zrównoważonego rozwoju całego regionu, którego bardzo ważnym stimulatorem będzie turystyka. Aby tak się jednak stało potrzebna jest dalsza, pogłębiona współpraca mieszkańców, przedsiębiorców, władz parku, samorządu terytorialnego oraz organizacji społecznych. Wspólne działania pozwolą bowiem na równe traktowanie sfery ekologicznej, ekonomicznej, społecznej, przestrzennej oraz instytucjonalno-politycznej co jest podstawą nowoczesnych koncepcji rozwojowych.

Literatura

- Badora K., Koziarski S. 2008. Regionalny system ochrony różnorodności krajobrazowej na przykładzie Opolszczyzny. Studia i Monografie Uniwersytetu Opolskiego: 398.
- Dobrzańska B. 2005. Obszary przyrodniczo cenne jako rejonu recepcji turystycznej. W: Poskrobko B. (red.). Zarządzanie turystyką na obszarach przyrodniczo cennych. Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Białystok: 9-24.
- Dobrzańska B., Dobrzański G., Kiełczewski D. 2008. Ochrona środowiska przyrodniczego. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Krajewski K., Świątkowska M. 2008. Turystyka weekendowa na terenach chronionych Trójmiasta – szansa czy zagrożenie zrównoważonego rozwoju Kaszub? W: Wodejko S. (red.). Zrównoważony rozwój turystyki. Szkoła Główna Handlowa, Warszawa: 315-326.
- Strategia Rozwoju Turystyki w Gminie Głuchołazy. 2004. Uchwała Rady Miejskiej w Głuchołazach z dnia 30 czerwca 2004, nr XX/159/04.
- Szczepanowski A. 2005. Kształtowanie turystyki zrównoważonej na obszarach przyrodniczo cennych. W: Poskrobko B. (red.). Zarządzanie turystyką na obszarach przyrodniczo cennych. Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Białystok: 65-85.
- Szczepanowski A. 2007. Infrastruktura turystyczna i paraturystyczna na obszarach przyrodniczo cennych. W: Czarnecki W. (red.). Rekreacja, turystyka i agroturystyka w gospodarce przestrzennej. Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania, Białystok: 31-44.
- Woś B. 2008a. Problemy zagospodarowania turystycznego Gór Opawskich. Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich 8: 103-110.
- Woś B. 2008b. Rozwój turystyki w rejonie Biskupiej Kopy. Gospodarka Regionalna i Turystyka 5: 148-159.

Daniel Puciato
Politechnika Opolska
d.puciato@po.opole.pl